

Vzťah textu a metatextu v prácach F. Miku: prípad eseje Česko-slovenský rámec príspevku

KRISZTIÁN BENYOVSKÝ (NITRA)

Svojím príspevkom by som chcel nadviazať na myšlienky, ktoré odznegli na kolokviu *Literárněvědný text mezi texty a Literatura jako text mezi texty*. Jednotlivé referáty a diskusia boli publikované v časopise Česká literatura (2003/5, 2004/4). Centrálnou témou kolokvia boli otázky týkajúce sa interdisciplinárneho významového spektra pojmu text, vzťahu literárneho a literárnovedného textu, filozofického a literárneho textu, ďalej sa diskutovalo o vzťahu moci a písania a o analógii medzi textom a mestom, resp. o „texte“ mesta. Problematika bola rozoberaná z pohľadu semiotiky, hermeneutiky, českého a francúzskeho štrukturalizmu a postštrukturalizmu a dekonštrukcie.

Osobne ma zaujala hlavne tá myšlienková línia, ktorá sa odvíjala od referátu Milana Jankoviča *Literární dílo jako trvající spor dvou diskurzů*. V jeho súvislosti sa hovorilo o vzájomnom vzťahu primárneho a sekundárneho textu, o možnostiach a hraniciach prekladu umeleckého textu do teoretického či kritického jazyka, o koncepciách a konkrétnych príkladoch, ktoré svedčia o blízkosti, štýlovej izomorfii, prepojenosti a prelínaní (krížení) týchto dvoch jazykov či semiotických systémov. Niektorí sa o tejto relácii vyjadrili v tom zmysle, že v prípade literárnovedného písania možno skôr hovoriť o *doprovode*, než o skutočnom preklade (Z. Mathauser). Iní dôrazňovali principiálnu nepreložiteľnosť dvoch jazykov, keďže ide o znakové systémy odlišného charakteru (Libuše Heczková), to znamená, že akokoľvek sa bude zmenšovať vzdialenosť medzi nimi, „určitý rozdíl tady vždycky zůstává“ (A. Haman). Pavel Janáček reflektoval na „literárnosť“ vedeckých textov („*Píšeme-li studie, pointujeme, chováme se beletristicky, texty, o nichž pojednáváme, nám v našich příbězích hrají roli motivů a postav, rytmuje atd.*“ 593.), Miroslav Petříček aforisticky vystihol postoj postštrukturalizmu k tejto otázke keď napísal, že „*čtení je produktivní práce s textem v jeho vlastním prostoru.*“ (530.)

Keďže účastníkom diskusie bol aj slovenský filozof Miroslav Marcelli, istou nadsádzkou možno konštatovať, že šlo o česko-slovenské interdisciplinárne rokovanie. Cieľom môjho príspevku je virtuálne a ex post zapojiť do debaty o vzťahu umeleckého a vedeckého textu ďalšieho slovenského vedca-filológa Františka Miku, výkladom jeho koncepcie eseje. Hoci to bude pohľad späť do minulosti, keďže rozoberané texty vznikli v 70. a 80. rokoch minulého storočia, dúfam, že sa mi podari poukázať na tie ich stránky, ktoré anticipujú citované tvrdenia českých odborníkov a do istej miery aj niektoré postoje postštrukturalizmu a dekonštrukcie. Týmto spôsobom sa chcem „vpliesť“ do zmienenej diskusie a pokračovať v rozvíjaní jej „textu“.

Metodologický rámec tematiky

Ako na to už mnohí poukázali, vzťah medzi textami umeleckej literatúry a literárnej vedy je zo semiotického hľadiska jedinečný preto, že literárny vedec a kritik (na rozdiel od kritika výtvarného, hudobného alebo filmového umenia) pracuje s tým istým znakovým „materiálom“, ktorý je aj predmetom jej reflexie: s jazykom. Je však potrebné hneď dodať, že na štatút, povahu a vzájomný vzťah jazyka literárnych diel a ich interpretácií existujú rozdielne názory, čo niekedy ústi až do ostrých polemík. Prekódovacie a štylizované ťažkosti súvisiace s pohybom od textu k metatextu pramenia v tom, že ide o svár dvoch nepreložiteľných semiotických systémov, denotačného a konotačného¹, je to spor dvoch rozdielnych diskurzov, kognitívneho (či intelektuálneho) a imaginatívneho², resp. z hľadiska štylistiky tu dochádza ku konfrontácii pojmového a zážitkového modu vyjadrovania³. Vyvstáva teda otázka, ako preklenúť vzdialenosti medzi týmito dvoma oblasťami písania, či je možné dúfať v úspešnosť takýchto snažení a či je akákoľvek čiastočná konfúzia vôbec potrebná. V zásade možno hovoriť o dvoch krajne vyhradených postojoch.

Na jednom póle stoja zástancovia výrazovo svojbytného metajazyka, ktorý sa chápe ako autonómny jazykový funkčný útvar s presnými, systematicky usporiadanými teoretickými pojmami a ktorý pristupuje k poetickému písaniu akosi „zvonka“ a pomocou overených metodologických

¹ KUBÍNOVÁ, Marie: *Interpretace uměleckého literárního díla jako svár semiotických systémů*. Česká literatura, 1992, č.1, s. 1-14.

² JANKOVIČ, Milan: *Literární dílo jako trvající spor dvou diskurzů*. Česká literatura, 2003, č. 5, s. 562-570.

³ MIKO, František: *Esej v perspektive literárního vzdělání a vzdělávání*. In: Anton Popovič red.: *Literárne vzdelanie*. Martin 1976, s. 111-126.

postupov analyzuje, odkrýva jeho zákonitosti; transponuje text do špecifického a dôsledného pojmového rámca. Na druhom póle sa nachádzajú zas tí, ktorí relativizujú rozdiel medzi jazykom primárnej a sekundárnej literatúry, namiesto separácie textu a metatextu dôrazňujú vzájomné výrazové (štylistické) infiltrácie medzi nimi, inklinujú k používaniu „poetických“ výrazových prostriedkov a postupov (figuratívnosť výrazu), pričom kritické písanie, z hľadiska kreativity, pokladajú za funkčne rovnocennú činnosť s umeleckou tvorbou. Istým zjednodušením možno tieto rozdiely v interpretačných postupoch a v spôsobe vedeckého písania chápať aj na pozadí paradigmy štrukturalizmu a postštrukturalizmu.

V slovenskej literárnej vede sformulovala tento postoj štrukturalizmu najpregnantnejšie Nora Krausová: „...*jazyk kritiky nie je ten istý p r e d m e t n ý j a z y k (jazyk-objekt) umeleckých diel, ale je to jazyk bez tejto kreatorskej potencie zmocňovania sa skutočnosti*“⁴, ako aj bez konotačnej schopnosti. Metajazyk nemusí byť rozhodne, „suchársky“, avšak „*ani vysoká 'obraznosť' tohto jazyka ho 'nepreraduje' k predmetnému jazyku.*“⁵ Na konci štúdie autorka ešte konštatuje, že „*i tá najducholapnejšia kritická esej je 'len' reflexiou nad svetom vybudovaným zo slov, čiže metajazykom.*“⁶

Zmenu pohľadu (avšak ešte v rámci štrukturalistickej paradigmy) signalizuje už Barthesova polemická štúdia *Kritika a pravda* (1966), v ktorom sa píše o vzájomnom prenikaní a unifikácii poetického a kritického písania⁷. Francúzsky semiológ chápe činnosť kritika ako akt plnohodnotného písania. To znamená, ako zdôrazňuje aj Miroslav Marcelli, že „*kritik, tento producent metajazyka, vstupuje do toho istého poľa, kde pôsobí spisovateľ.*“⁸ Keď sa kritik púšťa do písania, už nečelí dielu, ale svojej vlastnej reči. Textu sa dotýka nie zrakom ako čitateľ, ale písaním; pridáva svoju reč k reči autora, necháva „*poletovať ponad prvotnú reč diela druhú reč*“⁹. Neskôr Barthes na konci kritickkej eseje *Od diela k textu* (1971), ktorá sa stala jedným z kľúčových textov postštrukturalizmu, už hovorí o konečnej či dočasnej eliminácii metajazyka, o tom, že

⁴ KRAUSOVÁ, Nora: *Literárna kritika a metajazyk*. Slovenské pohľady, 1966, 4, s. 76.

⁵ KRAUSOVÁ, Nora: *Literárna kritika a metajazyk...*, s. 78.

⁶ KRAUSOVÁ, Nora: *Literárna kritika a metajazyk...*, s. 79.

⁷ BARTHES, Roland: *Kritika a pravda*. In: Barthes, R.: *Rozkoš z textu*. Bratislava 1994, s. 99.

⁸ MARCELLI, Miroslav: *Príklad Barthes...*, s. 226.

⁹ BARTHES, Roland: *Kritika a pravda...*, s. 110.

teoretický diskurz o texte môže byť tiež iba jazykové hľadanie, spojené s kreatorskou námahou písania¹⁰.

V rozvinutejšej fáze postštrukturalizmu, hlavne v koncepcii dekonštruktívnej rétoriky Paul de Mana sa už spochybňuje – semioticky orientovanému štrukturalizmu blízky – logocentrický model jazykovej komunikácie, ktorý vychádzal z predpokladu dôveryhodného fungovania jazykových znakov a z univerzálnej platnosti gramatických a logických štruktúr. Adekvátnym modelom pre opis fungovania jazykových prostriedkov sa stáva rétorika; jej sa podriaďuje aj gramatika, aj logika. Nielen poetický jazyk, ale jazyk ako taký je vo svojej podstate rétorický, hovorí Paul de Man, parafrázujúc Nietzscheho výrok¹¹. Trópy a figúry nie sú iba „pridanými“ hodnotami umeleckého štýlu, ale sú najvlastnejšími atribútmi prirodzeného jazyka. Štruktúra jazyka je skrz-naskrz rétorická. Akékoľvek významové dianie sa uskutočňuje prostredníctvom rôznych figuratívnych-tropologických mechanizmov, ktoré sú často nepredvídateľné, ich subverzívna sila je schopná „zasiahnuť“ potenciálne kedykoľvek, a preto ich komunikanti („používatelia“ jazyka) nie sú schopní (celkom) ovládať.

Ak uznáme platnosť teórie jazyka, ktorá je vybudovaná na báze nekontrolovateľne fungujúcich tróпов, tak potom musíme uznať aj nemožnosť vytvoriť taký špecializovaný metajazyk, ktorý by bol celkom očistený od rétorických prvkov. V ére postštrukturalizmu o „čistom“ metajazyku – tu však už v inom zmysle slova – je problematické hovoriť aj preto, že v tomto období (približne od 70. rokov) dochádza v interpretačnej praxi často k prehodnoteniu a prerušeniu tradičných hraníc medzi jednotlivými humanitnými a spoločenskovednými disciplínami, čo spôsobuje vznik takých pomedzných, heterogénnych žánrov, ktoré v znamení *textovosti* a *písania* unifikujú diela literárnej teórie, filozofie, estetiky, sociológie, antropológie, psychológie či ekonómie. Jonathan Culler ich nazýva jednoducho „teóriou“¹².

Zvlášť dôležité sú posuny a presahy medzi filozofiou, literárnou kritikou a literatúrou. Geoffrey Hartman vo svojej štúdií *Literárny komentár ako literatúra* (1980) v súvislosti s dielom J. Derridu *Glas* hovorí už o vzájomnom splynutí filozofického, kritického a literárneho diskurzu, o tom, že ich jazyky prestupujú akademicky uznávané a strážené disciplíny

¹⁰ BARTHES, Roland: *A műtől a szöveg felé*. In: Bókay A.-Vilcsek B.-Szamosi G.-Sári L. red.: *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása*. Szöveggyűjtemény. Budapest 2002, s. 95-100.

¹¹ DE MAN, Paul: *Allegories of Reading. Figural Language in Rousseau, Nietzsche, Rilke, and Proust*. New Heaven and London 1979, s. 105-106.

¹² CULLER, Jonathan: *Dekonstrukció*. Budapest. 1997, s. 9.

nárne hranice a takisto aj hranice medzi registrom primárneho a sekundárneho textu; dochádza medzi nimi k vzájomným štýlovým kontamináciám. Štatút textu a metatextu nie je hierarchický, ale chiastický, ide o pohyblivé, meniace sa pozície, kde dominantné postavenie môže získať tak jeden, ako aj druhý člen opozície¹³. A ukazuje sa, píše Hartman, že nastáva obdobie, keď literárna kritika vstupuje na pôdu literatúry.

Ďalší predstaviteľ yaleskej školy J. Hillis Miller charakterizuje túto prechodnosť pomocou metafory *membrány*: (dekonštruktivistická) kritika, ktorú mnohí jeho odporcovia označujú za parazita, je takou (polo)priepustnou membránou, ktorá dáva priestor na vznik rôznym štýlistickým kríženiam; v komentári dochádza k „zmiešaniu” jazykov¹⁴ a k stálej oscilácii toho, čo je vo „vnútri” a čo „vonku”. Toto „miešanie” však neimplikuje, že by tu šlo o tak rozdielne jazyky: „*Nemáme iný jazyk. Jazyk kritiky je podriadený takým istým obmedzeniam a slepým uličkám, ako jazyk čítaného textu.*”¹⁵ Aj preto by sa kritik nemal (a v podstate sa ani nemôže) brániť tomu, tvrdí Miller, aby nechal aj vo svojom texte pôsobiť kreatívnu silu figuratívneho jazyka, jeho vynaliezavú, sebaosvetľujúcu a často aj sebazničujúcu schopnosť. Ani kritik sa totiž nemôže vyhnúť „drie-majúcej” subverzívnej sile trópov; ony sú konštitutívnymi zložkami aj jeho jazyka.

Slovenská nit'

V kontexte predošlých myšlienok (hoci tým závery predkladáme predčasne) možno Mikovu interpretačnú metodológiu a koncepciu literárnej kritiky a esejistiky vnímať ako „kompromisný postoj” medzi scientisticky razenou štrukturalistickou koncepciou rigorózneho a sterilnej terminológie a medzi dekonštruktivistickou myšlienkou „kreatívneho” kritického písania. Podľa neho kritika nie je totožná s literatúrou, ale nie je ani ničím celkom mimo nej. Na jednej strane Miko neoddeľuje od seba tak striktno štýl umeleckého textu a metatextu, zdôrazňuje istú priechodnosť medzi nimi, ba dokonca poukazuje na prítomnosť výrazových kontaminácií v literárnokritickom texte. Na druhej strane však neráta ani s elimináciou metajazyka, ani so zrovnoprávnením kritického a umeleckého diskurzu. Pozitívne

¹³ HARTMAN, Geoffrey: *Literary Commentary as Literature*. In: Hartman, G.: *Criticism in the Wilderness. The Study of Literature Today*. New Haven and London 1980, s. 206.

¹⁴ MILLER, J. Hillis: *The Critic as Host*. In: Miller, J. H.: *Theory now and then*. Duke University Press Durham 1991, s. 146.

¹⁵ MILLER, J. Hillis: *The Critic as Host...*, s. 153.

hodnotí tie metatextové žánrové formácie a interpretačné postupy, ktoré participujú na čiastočnom splynutí pojmovej semiózy literárnovednej analýzy a zážitkovej semiózy umeleckého diela. „*Proti jednostranným objektivistickým nárokom, ktoré boli namieste pri dezavovaní subjektivismu, treba odmietnuť paušálnu negáciu celej tzv. impresionistickej a esejsitickej metódy zo strany novopozitivismu. V nej sa totiž udržiaval odjakživa zdravý korektív objektivistickej redukcie literárneho diela.*”¹⁶ (Zvýraznil: K. B.) Hovorí o spolupôsobení a splynutí analyticko-pojmového a obrazno-metaforického živlu v týchto typoch textov literárnokritickej reflexie, nehovorí však o zmene štatútu metatextu ako takého, o jeho „umeleckej transformácii”; ani v prípade eseje, ktorú chápe ako výrazovo a funkčne dvojrozmerný, pojmovo-zážitkový a reprodukčno-hodnotiaci žáner. Aj keď sa literárnokritický text v istých prípadoch vyznačuje niektorými znakmi umeleckého štýlu (esejista, resp. impresionistický kritik operuje s výrazovými prostriedkami figuratívnosti či dejovosti výrazu, preberá citáty od autora, alebo podlieha sugesciám štýlu analyzovaného diela), je to iba druhotná, odvodená, *nadstavbová estetickosť*, ktorá sa rodí „*na pozadí alebo kostre pojmovej reflexie a analyticko-pragmatického cieľa.*”¹⁷

Esej sa často považuje za žáner s jánusovskou tvárou, keďže stojí na hranici výkladového a umeleckého štýlu. V takomto význame o nej hovorí tak Kubínová, ako aj Hartman. Bude preto zaujímavé všimnúť si Míkov názor na túto problematiku.

Podľa Míka je esej vedecko-umelecký žáner, v ktorom sa výrazové znaky *pojmového* (abstraktnosť, faktickosť, rezervovanosť, špecializovanosť, deduktívnosť) a *zážitkového* výrazu (dejovosť, subjektívnosť, aktuálnosť, markantnosť, figuratívnosť, sila, kontrast, miera; expresívnosť, emocionálnosť, pátos výrazu atď.) kombinujú do prirodzeného celku¹⁸. V závislosti od individuálneho prístupu k žánrovej tradícii a od osobných výrazových sklonov autora môže raz zavážiť jeden, raz druhý štylistický rozmer eseje. Ide tu o takú symbiózu vedeckého a umeleckého spôsobu písania, ktorý je preniknutý estetickým rozmerom. Míko však dodáva: hoci

¹⁶ MIKO, František: *Hodnoty a literárny proces*. Bratislava 1982, s. 19. Na inom mieste ešte dodáva, že za obvinenie z nevedeckosti (esejistická parafráza ako neadekvátny interpretačný postup) by sa teória mala literárnej kritike historicky ospravedlniť. *Literárna kritika ako slovesná tvorba*. In: *Funkcia umeleckej kritiky*. Bratislava 1981, s. 132.

¹⁷ MIKO, František: *Literárna kritika ako slovesná tvorba...*, s. 128.

¹⁸ MIKO, František: *Esej v perspektíve literárneho vzdelania a vzdelávania...*, s. 112.

esej duplikuje „osobnostný, zážitkový a umelecko tvorivý charakter“¹⁹ literatúry a získava tým (aj) umeleckú hodnotu, jej fundujúcou kategóriou je predsa len pojmovosť: „...esejistické vyjadrovanie sa nevyčerpáva zážitkovým výrazom; tento výraz je len nadstavbou nad pojmovým výrazom, ktorý je určujúci a rozhodujúci pre povahu esejistického štýlu. Esej musíme pokladať za žáner skôr vedecký, než umelecký...“²⁰ Práve preto Miko nesúhlasí s jednostranným odmietnutím eseje ako nevedeckého žánru zo strany scientizmu. Pokladá ju za absolútne opodstatnenú formu vedeckého diskurzu, ktorá pracuje „s jemnou analýzou, so zložitými vzťahmi a s citlivým hodnotením“²¹, pričom jej nechýbajú ani isté atribúty umeleckého textu.

Vďaka tomuto podvojnému funkčnému charakteru a štýlovému synkretizmu môže esej, resp. esejistický štýl²², esejistická parafráza v literárnokritickej praxi pohotovo spĺňať aj úlohu sprostredkovateľa či „prekódovača“ medzi výrazovou rovinou umeleckého textu a jeho metatextu, hlavne čo sa týka opisu, reprodukcie diela a evokácie (výberového sprítomnenia) jeho estetických (zážitkových) kvalít. Prirodzene, aj Miko si uvedomuje sifyfovskú prácu „prekladu“ zo zážitkového kódu do pojmového kódu; ako poznamenáva, pri tejto transformácii sa z hodnotovo-estetického účinku vždy niečo stráca. Možnosti literárneho kritika sú preto obmedzené: „Kým jazykovo-semiotická a kognitívna zložka sa dajú reprodukovať kognitívnym pojmovým aparátom, t.j. dajú sa „opísať“, zatiaľ „hodnotové-estetické vyústenie diela je subtilný subjektívno-zážitkový fenomén, ktorý nemožno kognitívnou formou uspokojivo reprodukovať“²³ Autorovi literárnej kritiky či eseje však nejde o to, aby umelecký text suploval, aby sa mu recepčne vyrovnal, ani o to, aby podal jeho komplexný, filologicky podložený rozbor; on robí iba reprezentatívne štýlistické sondy, čo znamená, že pomocou citácie, parafrázy a imitácie naznačuje isté charakteristické výrazové kvality diela. „...evokácia nechce a nemusí byť pregnantná, stačí jej náznak, záblesk hodnotovej atmosféry

¹⁹ MIKO, František: *Esej v perspektíve literárneho vzdelania a vzdelávania...*, s. 122.

²⁰ MIKO, František: *Esej v perspektíve literárneho vzdelania a vzdelávania...*, s. 115.

²¹ MIKO, František: *Esej v perspektíve literárneho vzdelania a vzdelávania...*, s. 123.

²² Esejistický štýl zaraďuje Miko medzi tzv. sekundárne, miešané štýly: *Aspekty literárneho textu*. Nitra 1989, s. 70 a 83.

²³ MIKO, František: *Literárna kritika ako slovesná tvorba...*, s. 120.

diela, charakteristická zástupka, prípadne citát."²⁴ V súvislosti s kritickým písaním Jozefa Felixa analyzuje Miko hlavne postup esejistickéj parafrázy, čo je podľa neho taká „polocitátová repríza charakteristických motívov“²⁵, cez ktoré nám kritik ukázkovo sprostredkuje nielen „obsah“ diela, ale aj jeho hodnotovo-estetické vyznenie. Táto zážitková evokácia je však iba podkladovým registrom, na ktorom „pojmový register operuje“²⁶. Rozdiely v rôznych typoch literárnej kritiky pramenia – okrem iného – aj v rôznej miere zastúpenia evokačného a analytického momentu. Na príklade Matuškovkej eseje o Hviezdoslavovi poukazuje Miko na to, že Matuškov text je preniknutý výrazovými prostriedkami epiky a lyriky. Matuška nepoužíva všade konvenčné odborné termíny, namiesto toho sa uchýľuje ku „konkrétnym, živým, sviežim pomenovaniam a metaforám“. Dôležitými postupmi sú ďalej rôzne opakovacie figúry (hlavne v rovine syntaktickej a kompozičnej) a epizodické sekvencie dejovej zážitkovosti. Matuškov text pôsobí na čitateľa citovým povznesením (pátos), čo vyplýva z monumentalizácie minulosti (národnej i literárnej) a kontrastného videnia skutočnosti. Napriek všetkým týmto znakom sa však nenarúša dominantný pojmový charakter výrazu, ten ostáva „naďalej vládnuou a určujúcou vlastnosťou vyjadrovania.“²⁷

Možno konštatovať, že z hľadiska metatextového nadväzovania sa literárnokritická esej vyznačuje nielen *rezumujúcou* a *reprodukčnou* funkciou, ale je v nej prítomný aj sklon k *imitácii*²⁸ (výrazovo konformná štylizácia textu). Sugestívne pôsobenie eseje na čitateľa je vysvetliteľné práve kontrastnou súhrnou pojmovej interpretácie a takou subjektívno-zážitkovou prezentáciou umeleckého textu, ktorá nesie isté znaky ponášky: „...medzi kognitívnosťou rámcového literárnokritického textu a medzi hodnotovo-estetickou tonalitou citovaného literárneho textu sa utvára zaujímavý výrazový kontrast.“²⁹ To, že autor preberá z analyzovaného diela niektoré výrazové prostriedky a včleňuje ich do vlastného (meta)textu, resp. že štylizuje svoj text vo výrazovej rovine podobnej umeleckému dielu, má dôležitú funkciu z hľadiska recepčného pôsobenia literárnokritického tex-

²⁴ MIKO, František: *Literárna kritika ako slovesná tvorba...*, s. 123.

²⁵ MIKO, František: *Literárna kritika ako slovesná tvorba...*, s. 122.

²⁶ MIKO, František: *Literárna kritika ako slovesná tvorba...*, s. 123.

²⁷ MIKO, František: *Esej v perspektíve literárneho vzdelania a vzdelávania...*, s. 114.

²⁸ Sú to termíny Antona POPOVIČA, ktoré označujú jednotlivé typy metatextov, resp. spôsoby metatextového nadväzovania: Estetická metakomunikácia. In: Miko, F. – Popovič, A.: *Tvorba a recepcia*. Bratislava 1978, s. 359-360.

²⁹ MIKO, František: *Literárna kritika ako slovesná tvorba...*, s. 120-121.

tu. Kritický text sa tým „*napája zážitkovosťou poetického textu*”³⁰, kritik a esejista vnáša do výkladu „*atmosféru diela*”³¹, čo potom spôsobuje – a to je potrebné podčiarknuť –, že „*sugestívne vtáhuje doň aj recipienta kritiky. Je to atmosféra, ktorá vedľa pojmového prístupu dovoľuje tomuto recipientovi aj hodnotovo-estetickú účasť na posudzovaní diela.*”³²

Na záver treba dodať, že Miko nie je iba apológom niektorých zásadných postupov impresionistickej kritiky, eseje a intuitívnej štylistiky (priame citácie, výrazové parafrázy, metaforické pomenovania, heuristické sondovanie), ale ich aj sám využíva, najmä na uchopenie výrazovej jedinečnosti umeleckého textu. Mikov vedecký štýl nikdy nie je modálne až natoľko homogénny, aby „nezniesol” – na pozadí dominantnej pojmovej zložky – isté štylistické výkyvy smerom k pólu umelecky či hovorovo zafarbenej zážitkovosti.

³⁰ MIKO, František: *Literárna kritika ako slovesná tvorba...*, s. 127.

³¹ MIKO, František: *Aspekty literárneho textu...*, s. 161.

³² MIKO, František: *Literárna kritika ako slovesná tvorba...*, s. 124.